

Kancléř Konrad Adenauer

25.března 2005 Ladislav Mrklas

Konrad Adenauer byl prvním kancléřem poválečného západního Německa. Stal se jím ve svých 73 letech. Vzal na sebe odpovědnost ve chvíli, kdy celé Německo neslo osudové následky svého válečného dobrodružství. Lvím dílem přispěl k obrovskému ekonomickému, sociálnímu i politickému vzestupu poválečného západního Německa.

Konrad Adenauer se narodil v roce 1876 v Kolíně nad Rýnem do silně katolicky založené rodiny. Po studiích práv a národohospodářství ve Freiburgu, Mnichově a Bonnu působil nejprve ve službách státu, posléze se stal advokátem.

Adenauerova politická kariéra začala v roce 1905 vstupem do strany s názvem Centrum. V roce 1906 byl Adenauer poprvé zvolen městským radním v Kolíně. O dva roky později se stal zástupcem kolínského starosty. Zvládnutí opakujících se potravinových a zásobovacích krizí, jež město zasáhly během první světové války, z něj poprvé udělalo osobu celostátně známou.

V roce 1917 se Adenauer ujímá role kolínského starosty a stává se historicky nejmladším starostou velkého německého města. Kolín se pod Adenauerovým vedením stává hlavním kulturním a ekonomickým centrem západní části Německa. V roce 1919 je založena Kolínská univerzita, jež se v mnoha oborech rychle dostává na špičku německého akademického života. Vedení města realizuje plán modernizace, která spočívá např. v přebudování historického opevnění na zelené plochy, výstavbě nových mostů přes řeku Rýn a budování průmyslové zóny. Dochází také k vybudování nových průmyslových podniků, mezi nimi např. pobočky koncernu Ford.

Druhou otázkou, díky které Adenauer vstoupil i do celoevropského povědomí, bylo jeho angažmá v tzv. rýnské otázce. V rozsáhlé autonomii Porýní, jeho oddělení od Pruska a silných vazbách na sousední Francii Adenauer spatřoval příspěvek k mírovému soužití obou odvěkých rivalů. V části německé elity si za to ale vysloužil označení separatisty, které mu způsobovalo problémy především po nástupu nacistů.

Ve výmarském období patřila Adenauerova strana Centrum, reprezentující katolicky orientované - a tedy v rámci většinově protestantského Německa menšinové - voliče, mezi nejsilnější a nejstabilnější opory demokratického režimu. K tomu přispěl zejména důsledně antitotalitní program.

Na sklonku Výmarské republiky, dodnes prezentované jako příklad liberálního a demokratického, avšak stejně tak nefunkčního politického systému, bylo Adenauerovo jméno opakovaně skloňováno v souvislosti s úřadem říšského kancléře. Kancléřem se ovšem Adenauer v této době nestal. Naopak, po nástupu Hitlera musel rychle opustit všechny své politické funkce. Záminkou se stalo odstranění nacistických vlajek s hákovými kříži z městského mostu v Kolíně.

Roky nacionálně socialistické vlády prožíval exstarosta v ústraní v kruhu své početné rodiny. Ačkoli

se nijak nezapojoval do politického života, byl neustále sledován gestapem. Od neúspěšného pokusu o atentát na Hitlera roku 1944 byl až do konce války internován.

Bezprostředně po skončení války se Konrad Adenauer vrací do politiky. Nejprve se znovu ujímá úřadu kolínského starosty. Do této funkce jej dosadila americká okupační správa, pro kterou se Adenauer díky své politické minulosti stává takřka ideálním reprezentantem nového Německa.

V září 1948 se v západních okupačních zónách sešlo kvaziparlamentní shromáždění jménem Parlamentní rada, které dostalo za úkol vypracovat ústavu demokratického Německa. Tomuto shromáždění Adenauer předsedal. Pod jeho vedením také skutečně vznikl „Základní zákon“, který je dodnes ústavní listinou Spolkové republiky Německo.

Poválečná doba je také ve znamení obnovy politické plurality. Adenauer stál u zrodu Křesťansko-demokratické unie (CDU), jež se stala z celoevropského hlediska jedním z nejúspěšnějších uskupení. CDU, velmi volně navazující na dědictví katolického Centra, dokázala úspěšně integrovat rozhodující část nesocialisticky orientovaných německých voličů. Široce se otevřela především protestantským skupinám obyvatelstva, které za Výmarské republiky volily především nacionálně-liberální formace. CDU se úspěšně profilovala jako nadkonfesijní spojení řady navzájem odlišných sociálních i ideových skupin. V jejich řadách najdeme funkcionáře Centra, katolické i protestantské odboráře i ekonomické liberály z řad průmyslníků, bankéřů a politiků meziválečných liberálních stran. Napětí mezi nimi v ekonomických a sociálních otázkách nebylo v poválečné vřavě na obtíž, naopak dávalo možnost oslovovat široké spektrum voličů bez rozdílu jejich třídního původu. Zároveň byla CDU od počátku budována jako strana federalisticky orientovaná a decentralizovaná. Velký podíl na vybudování takto široce pojaté strany měl právě její první a dlouholetý předseda Adenauer.

Adenauer vedl CDU do prvních svobodných voleb do Bundestagu, které se konaly v srpnu 1949. CDU v nich společně se sesterskou bavorskou CSU zvítězila se ziskem 31 % hlasů. To Adenauerovi umožnilo vytvořit vládní koalici se dvěma malými liberálními formacemi a stanout v čele první spolkové vlády. Nejnaléhavějším úkolem této vlády bylo sociální začlenění miliónů uprchlíků a vyhnanců a zaopatření rodin ve válce padlých vojáků i civilistů. Druhým důležitým úkolem bylo zahraničně politické ukotvení. Zde se odehrávala velká bitva. Adenauer byl jednoznačným zastáncem pevného připoutání Německa k západním mocnostem, a to i za cenu, že to znemožní brzké sjednocení s východní částí země. Jeho političtí odpůrci z řad opozice i vlastní strany naproti tomu zastávali politiku provýchodní nebo aspoň jakousi třetí cestu. Adenauer v tomto zápase zvítězil a západní Německo pevně připoutal k západu.

Obdobní situace panovala v otázce charakteru ekonomiky. I zde proti sobě v poválečném ekonomicky zdevastovaném Německu stáli zastánci socialistického plánování a zestátnování, včetně mnohých křesťanských socialistů v CDU, a protržně orientované síly. CDU byla v této otázce nejvíce rozpolcena. Adenauer se přiklonil k jakési střední cestě, kterou byla koncepce „sociálně tržního hospodářství“, jejímž autorem byl bavorský profesor ekonomie a pozdější mnohaletý ministr, resp. Adenauerův nástupce v úřadu kancléře, Ludwig Erhard. Tato koncepce předpokládala liberalizaci hospodářství, rychlou měnovou reformu, přijetí Marshallova plánu, za současného zachování rozsáhlých státních regulačních a kontrolních funkcí, směřujících k co nejvyšší míře sociální spravedlnosti. Za samozřejmé sociálně tržní koncepce považuje státní ochranu před vlivem kartelů a monopolů, přerozdělování příjmů ve prospěch skupin obyvatel, které se neúčastní hospodářské činnosti či zajišťování stability měny.

Právě tato koncepce, jež se během 60. let vychylovala stále více směrem k liberalismu, slavila v západním Německu obrovský úspěch. Souhra faktorů tak přinesla bezprecedentní hospodářský a sociální vzestup, nazývaný též „hospodářským zázrakem“. Z rozvrácené a doslova zruinované německé ekonomiky se záhy stal ekonomický tygr a hlavní tahoun hospodářského růstu celé západní

Evropy.

Právě ekonomický rozkvět byl také hlavním důvodem, proč Německo prošlo relativně snadno procesem přechodu k demokracii. Druhým důvodem bylo samozřejmě to, že západní spojenci drželi nad západní částí Německa nejen ochranou ruku, ale také Damoklův meč, hrozící setnout hlavu všem, kdo by se pokoušeli o jakékoli nové militaristické či nacionalistické dobrodružství.

Ekonomické i zahraničně-politické úspěchy Adenauerovy vlády, mezi něž patřilo např. rychlé zapojení země do všech klíčových integračních procesů v západní Evropě, zahájení rozhovorů s Izraelem či smíření s Francií, přinesly úspěch i samotnému kancléři. Tomu se během následujících dvanácti let podařilo přivést CDU/CSU k dalším třem přesvědčivým volebním vítězstvím. Adenauer stál v čele spolkové vlády až do roku 1963, kdy podlehl silnému tlaku i z řad vlastní strany a rezignoval. O čtyři roky později pak v pozhnaném věku 89 let umírá.

Jeho odchodem z politiky končí jedno důležité období německých dějin, jež bývá poprávu označováno za „Adenauerovu dobu“. Dobu, která zvláště vyniká ve srovnání s předcházejícím obdobím, avšak pozitivně vyznívá i její srovnání s mnoha jinými periodami německých dějin. Adenauer byl prototypem zdravě pragmatického přístupu k politice. Přístupu, který politiku chápal jako službu a přitom v žádném ohledu nezaváněl mesianismem. Jeho krédo dobře vystihuje jeden z jeho realistických výroků: „Lidi musíme brát takové jací jsou – jiné nemáme.“ Je škoda, že podobný přístup neměly i osoby, které byly Adenauerovými předchůdci či nástupci v úřadu kancléře.

Konrad Adenauer (1876–1967)

- 1908–1917 místostarosta Kolína nad Rýnem
- 1917–1933 starosta Kolína a předseda Pruské státní rady
- 1944 internace
- 1945 starosta Kolína
- 1946 zakladatel a předseda CDU v britské okupační zóně
- 1948 předseda Parlamentní rady
- 1949–1963 spolkový kancléř
- 1950–1966 spolkový předseda CDU